

ZATÍM NEVYUŽITÁ PŘÍLEŽITOST: AGROLESNICKÉ SYSTÉMY

AČKOLI JE ČESKÁ REPUBLIKA SE SVÝM PŘEVÁŽNĚ KOPCOVITÝM TERÉMEM TÉMĚŘ OPTIMÁLNÍ ZEMÍ PRO VYUŽÍVÁNÍ AGROLESNICKÝCH SYSTÉMŮ, NEJSOU TYTO SYSTÉMY ZAHNUTY V MOŽNOSTECH ČERPÁNÍ DOTACÍ. STÁVAJÍCÍ LEGISLATIVA JDE DOKONCE PROTI UPLATNĚNÍ TĚCHTO SYSTÉMŮ, COŽ KROMĚ ZÚŽENÍ MOŽNOSTI VYUŽITÍ FINANČNÍCH PROSTŘEDKŮ PRO TUZEMSKÉ ZEMĚDĚLCE V PRAXI ZNAMENÁ TAKÉ NEVYUŽITÍ JEDNÉ Z MOŽNOSTÍ ZLEPŠIT STAV ZEMĚDĚLSKÉ PŮDY I NEVYUŽITÍ MOŽNOSTI ZLEPŠIT HOSPODÁŘSKÝ VÝSLEDEK ZEMĚDĚLSKÝCH PODNIKŮ DOPLŇKOVOU PRODUKČÍ.

Foto: Nina Havlová

Agrolesnictví je způsob hospodaření na zemědělské nebo lesní půdě, který kombinuje pěstování dřevin s některou formou zemědělské produkce na jednom pozemku, a to buď prostorově, a/nebo časově. Kombinace možností je přitom téměř neomezená, od pěstování polních kultur v meziřádcích liniových výsadb dřevin po pěstování zeleniny nebo chov drůbeže v ovocných nebo jiných sadech. Podstatné přitom je, že stromy na zemědělské půdě omezují rizika extrémních výkyvů počasí a mají tedy příznivý vliv na výnosy, kromě toho lze ale také využít produkci ze stromů jako další formu

zemědělského podnikání, ať již je to ovoce z ovocných stromů pro tržní prodej, nebo dřevo z ostatních stromů pro dřevozpracující průmysl včetně cenných a tím finančně zajímavých sortimentů dřevin. Vše dohromady lze navíc zahrnout do pojmu „diverzifikace zemědělských činností“, což je možná cesta pro minimalizaci cenových i klimatických rizik v zemědělském podnikání. Skutečnost, že ČR neimplementovala opatření na zavádění agrolesnických systémů na zemědělské půdě, je tak jedním z důkazů absence skutečně dlouhodobé strategie v podání

stávajícího vedení ministerstva zemědělství. Praktická realizace by přece nemusela být hned plošná, mohly vzniknout pilotní projekty, mohlo se něco vyzkoušet. To ale v současné době nemůžeme.

I přesto, že jsou již k dispozici zcela konkrétní návrhy, vycházející právě z podmínek naší země, které vypracoval Český spolek pro agrolesnictví sídlící na České zemědělské univerzitě v Praze (ČZU) a sdružující jak část lesnické veřejnosti, tak především zástupce akademické a výzkumné sféry – kromě ČZU nebo Mendelovy univerzity v Brně také

VÚKOZ a VÚŽV. Podle spolku by se rozsáhlejší zavedení mohlo týkat především tří typů agrolesnických systémů.

1. Liniové výsadby dřevin na zemědělské půdě

Stromy je možné sázet na okrajích polí i uvnitř těchto polí nebo jako porosty ohraničující jednotlivé půdní bloky. Jde v zásadě o biokoridory, které snižují rizika vodní i větrné eroze, ale také – a to je důležité – optimalizují teplotu a vlhkost na příslušných pozemcích. Koruny stromů totiž snižují odpařování vody a teplota vzduchu v blízkosti stromů

je zhruba o pět stupňů Celsia nižší, což s tím, že kořeny stromů narušují pododrební desku, ústí do lepšího vsakování vody do půdy. Linie dřevin lze mimo jiné využít i na vinicích jako opatření částečně snižující riziko vyvrznutí. Přestože je převažujícím názorem, že stromy ubírají půdu pro pěstování hospodářských plodin a ještě jim konkurují při využívání živin z půdy, skutečností je pravý opak – když se přiorává do blízkosti stromů, tak pouští své kořeny do větších hloubek, a plodinám nekonkurují. Naopak snižují riziko průsaku živin z hnojiv, které navíc vracejí do vrchních vrstev opadem listů. Pokud se přitom linie vysadí dostatečně daleko od sebe, umožňují i průjezd zemědělské mechanizace. Biokoridory se ostatně budují v krajině i nyní, cíleně vytvořený biokoridor z dřevin ale poskytuje na rozdíl třeba od trávy využitelnou produkci navíc, jen je třeba počítat s delší dobou obměty.

2. Pastevní sady či výsadby cenných listnatých dřevin

V tomto případě jde o systémy, v nichž se v sadech (obvykle ovocných), chovají větší hospodářská zvířata, jako jsou všechny druhy přežvýkavců nebo jelenovití. Stromy na příslušných pozemcích zajišťují vláhu, stín, který poskytují, je zase opatřením na podporu animal welfare, mnohem přirozenějším než různá opatření, která v tomto smyslu vymysleli a vymýšlejí ministerští úředníci. Přítomnost dřevin pak logicky znamená větší biodiverzitu, například více hmyzu, ptáků a jde tak o systém zařaditelný – opět přirozeným způsobem – do integrované ochrany. Navíc je plně využitelný i v režimu ekologického zemědělství.

3. „Vejce z lesa“

Jako jedna z možností reakce na rostoucí spotřebitelskou poptávku po produkci spotřebitelskou poptávku po produkci vajec, která nepocházejí z klecových chovů, je využití agrolesnických systémů prostřednictvím kombinace produkce například rychlerostoucích dřevin s chovem drůbeže. Právě tak lze rozumět ne zcela přesnému sloganu „vejce z lesa“ (v angl. woodland eggs), i když v praxi nemusí jít vždy jen o drůbež – v zahraničí se takto volně chovají například i prasata. Stejně jako v předchozích případech dochází i v tomto k synergickým efektům – výkaly drůbeže dodávají do půdy látky potřebné k rychlejšímu růstu dřevin a urychluje se také degradace (odbouratelnost) listů. A i zde existuje variabilita pojetí – v meziřádcích lze pěstovat cennější, pomaleji rostoucí listnáče, nebo například brambory. Z uvedených příkladů, které jsou jen výsekem možností agrolesnických systémů, je na první pohled patrné, že jde sice na jednu stranu pracnější a sofistikovanější způsob zemědělského hospodaření, na straně druhé je výstupem z jediného pozemku i několik typů

Foto: Nina Havlová

Foto: Nina Havlová

komodit, které lze navíc v čase přizpůsobovat poptávkovým trendům. Jinými slovy – snižovat cenová rizika.

K tomu, aby se u nás prosadily agrolesnické systémy v praxi, je však třeba odstranit omezující podmínky, které dnes v takovém uplatnění brání. Například v zákonu o ochraně zemědělského půdního fondu, podle kterého nelze vysazovat plantáže dřevin na I. a II. třídě ochrany půd. Stejně tak je nutné změnit

přístup orgánů ochrany přírody, které brání orbě v blízkosti stromů. Kromě toho je třeba vyjmout agrolesnické systémy z povinné definice obměty, stejně tak, jak je potřeba umožnit výsadbu dřevin na zemědělské půdě.

Jak již bylo řečeno, společné pěstování dřevin a hospodářských plodin má i ekonomický přínos – podle zahraničních zkušeností roste celkový výnos až o 40 procent. Tyto údaje však bohužel nejsou

ani zemědělské veřejnosti, ani většině státních úředníků známy. Výzvou doby je proto cílená osvěta a také ukotvení agrolesnických systémů v LPIS. Stejně tak zařazení těchto systémů do možnosti splnit tímto – v zásadě produkčním způsobem – podmínky greeningu.

A také, za strany ministerstva životního prostředí, zařazení agrolesnických systémů do národního akčního plánu adaptační strategie na snížení dopadů klimatických změn, protože je prokázáno vědeckou komunitou, že stromy se již dnes celosvětově podílí více než 75% na vázání (sekvestraci) volného uhlíku z atmosféry, pokud budeme započítávat vegetaci pouze na zemědělské půdě. Ve vyspělých, ale i v mnoha rozvojových zemích se za posledních 10 let podíl stromů na zemědělské půdě zvyšuje oproti České republice, kde je trend zcela opačný. Asi nejdůležitější je ale právě ona osvěta. Základní údaje lze přitom získat na webové stránce Českého spolku pro agrolesnictví (www.agrolesnictvi.cz), přičemž spolek je schopen zprostředkovat i konkrétní zahraniční zkušenosti. Také proto, že je členem evropské organizace EURAF (Evropská agrolesnická federace) - www.agroforestry.eu, která hájí stanoviska a zájmy provozovatelů agrolesnických systémů z národních asociací v evropských strukturách.

Petr Havel